

IKONSÄLLSKAPET

Rundbrev 32

September 2013

Styrelsen hälsar samtliga medlemmar varmt välkomna till höstens aktiviteter! Vi hoppas programmet kan locka!

Torsdagen den 10 oktober kl. 18.30. Stockholms universitet, Frescati, sal D 320, hus D, plan 3, T-banestation Universitetet. Avslutas med thesamkväm. För icke medlemmar kr. 50:-

**KYRKOHERDE FADER MISHA JAKSIC: ” UNDERBAR ÄR GUD I SINA HELIGA”
- OM RELIKEN INOM ORTODOXIN**

När detta program förra hösten var utannonserat, i slutet av november, hade endast ett fåtal medlemmar kunnat infinna sig, på grund av höstens första allvarliga snöstorm. Vi som kom fick lyssna till en fängslande framställning om den centrala plats vördnaden av relikerna inom ortodoxin och om relationen relik – ikon. Styrelsen har beslutat be fader Misha återkomma, för att ge fler medlemmar möjlighet lyssna till detta.

Fader Misha är kyrkoherde i Heliga Anna av Novgorods Ortodoxa församling samt ortodox samordnare i Sveriges Kristna Råd.

Torsdagen den 31 oktober kl. 18.30, Stockholms universitet, Frescati, sal D 320, hus D, plan 3. I övrigt se ovan.

**IKONERNAS INTÅG I SVERIGE. ETT SAMTAL MELLAN TORSTEN KÄLVEMARK
OCH ULF ABEL**

Utifrån egna tidiga erfarenheter och från en sparsam litteratur kommer Torsten Kälve mark och Ulf Abel samtala om ikonernas, ikonmåleriets och ortodoxins intåg i Sverige fr.o.m. 1960-talet.

Tisdagen den 26 november kl. 18.30, Stockholms universitet, Frescati, sal D 320, hus D plan 3. I övrigt se ovan.

**ELISABETH LÖFSTRAND: ”DEN SVENSKA SYNEN PÅ RYSSARNAS ORTODOXA
TRO I ETT HISTORISKT PERSPEKTIV”**

Idag finns i Sverige ett stort intresse för ikoner och ikonmåleri. Men under en stor del av vår historia har ”ikondyrkan” setts som ett av ryssarnas värsta kätterier. Föredragen ger exempel på skiftningar i den svenska synen på ortodox tro och i synnerhet på ikoner från medeltiden och framåt.

Sedan sist:

TORSTEN KÄLVEMARK :

RESERAPPORT FRÅN VÅRRESAN TILL MOSKVA

För den som under hela livet varit intresserad av det ryska men aldrig tidigare kommit iväg till Moskva var det förstas en upplevelse att för första gången stå mellan Kremles katedraler. Särskilt stark blev känslan när det höga klocktornets alla 22 klockor plötsligt började att ringa. Närmare ett hundratal av Moskvas präster och biskopar stod i röda skrudar i dubbla led under den mäktiga ljudkulissen. Vi som var på resa med Ikonsällskapet förstod att något särskilt var på gång. Det visade sig att patriarken Theophilos III av Jerusalem var på besök i Ryssland och efter en stund kom han ut ur Himmelsfärds-katedralen tillsammans med Moskvas patriark Kirill.

Theophilos bär titeln ”patriark av den heliga staden Jerusalem och hela Palestina” och hans närvaro var en påminnelse om de gamla ryska politiska intressena i Mellanöstern i allmänhet och Syrien/Palestina i synnerhet. Vid högtidligheten i Kreml var det förstas ändå de kyrkliga aspekterna som dominerade. Bland annat uppmärksammades 1025-årsjubiléet av Rysslands kristnande samtidigt som man firade minnesdagen för slavernas apostlar Kyrillos och Methodios och 1150-årsminnet av det slaviska alfabetets tillkomst.

Jerusalems patriark fick vi återse när vi några dagar senare befann oss vid Treenighets-Sergius-klostret några timmars bussresa nordost om Moskva. Nu var det på nytt ett mäktigt klockspel som ringde när han gick i en procession mellan klostrets olika kyrkor. Vi befann oss i Rysslands andliga centrum, den plats som haft så stor betydelse i den landets kultur- och kyrkohistoria. Vi mötte pilgrimsskarorna vid den helige Sergius sarkofag, vi såg kyrkor och ikoner och vi fick en specialvisning av klostermuséet med dess skatter från många århundraden. Tyvärr kunde vi inte se alla de skimrande lökkupolerna eftersom många av dem var täckta av byggnadsställningar som ett led i den restaurering som pågår inför 700-årsfirandet av den helige Sergius födelse nästa år.

På hemvägen besökte vi Abramtsevo där konstläraren och industrimannen Savva Mamontov i slutet på 1800-talet samlade konstnärer och kulturpersonligheter omkring sig och skapade ett centrum för ett slags nationalromantisk renässans för måleri och hantverk, lite i stil med den engelska Arts and Crafts-rörelsen. Huvudbyggnaden hade tidigare ägts av författaren Sergej Aksakov och han gästades ofta av kollegor som Gogol och Turgenjev. När egendomen sedan köptes av Mamontov var gästlistan inte mindre imponerande: konstnärer som Repin, Serov, bröderna Vasnetsov, Nesterov och Trubetskoj. Här finns mycket rysk kulturhistoria mellan parkens lummiga träd. Inte minst intressant är den lilla kyrkan, till det yttre i en gammal rysk stil men till det inre en överraskning med ikoner målade i det sena 1800-talets anda av bl. a Repin och Nesterov.

Några dagar dessförinnan hade vi förstas varit på Tretjakovgalleriet och speciellt stannat i salarna med det gamla ryska ikonmåleriet. Vilken känsla att stå inför Andrej Rubljovs framställning av den gammaltestamentliga Treenigheten, en av världens mest reproducerade ikoner! Den ses i den sal som presenterar ytterligare en rad ikoner av Rubljov liksom verk av andra kända eller okända ikonmålare från 13- och 1400-talet. Samma känsla av vördnad och andakt kan besökaren känna vid mötet med den lika välkända Guds Moder av Vladimir som finns i den kyrka som tillhör muséet.

Också i övrigt är en fantastisk känsla att gå igenom Tretjakovgalleriets salar och betrakta all den ryska konst som man sett i böcker och tidskrifter genom åren. Här finns till exempel de mest kända porträtten av Dostojevskij och Gogol. Här kan man också se alla de lysande landskapsmålningarna av Sjiskin och Levitan plus många av de verk som nyligen presenterades vid utställningen över det ryska vandrarmåleriet på Nationalmuseum i Stockholm.

Två specialiserade ikonmuséer stod på programmet. Det första vi besökte var det som på engelska kallar sig "The Museum of Russian Icon", grundat 2006 av den rike affärsmannen Michail Abramov. Trots att hans samling är bara något drygt decennium gammal är det en imponerande kollektion av det ryska sakrala måleriet från olika tidsepoker. Eftersom samlingen också inkluderar ikoner från 1800-tal och tidigt 1900-tal ger den en ovanligt intressant bild av ikonkonstens olika utvecklingslinjer fram till den ryska revolutionen.

Det andra viktiga ikonmuseum som vi besökte är det statliga museum som är inrymt i det gamla Andronikov-klostret och som bär Andrej Rubljovs namn - med all rätt eftersom den numera helgonförklarade målaren både verkade och är begravd inom klostrets murar (fast man inte riktigt vet exakt var hans grav finns). Tonvikten ligger här på nord- och centralryskt ikonmåleri. Mitt i klostret ligger en av Moskvas äldsta kyrkor: Spasskij sobor med fragment av de fresker som en gång målats av Rubljov.

Ett av de sista besöksmålen under vår resa var Kristus Frälsarens katedral, den imponerande kyrka som byggts på den plats där den äldre katedralen från 1800-talet en gång stod innan den 1931 sprängdes på order av Stalin. Här handlade det förstås inte främst om äldre kyrkokonst utan om nymålade ikoner, helt kopierade på den inredning som fanns i den sprängda kyrkan. Även den som inte är helt förtjust i 1800-talets stil måste beundra skickligheten i arbetet med att återställa en gammal interiör. I kyrkans krypta var dock det nya måleriet mer präglad av den klassiska ryska ikonens färger och linjespel.

Allt som allt gav årets resa med Ikonsällskapet en överväldigande rik bild av den ryska sakrala konsten under närmare 700 år. Den gav därtill intressanta glimtar av både den bredare kulturhistorien och det moderna samhällslivets förändringar. När man ser hur det gamla kommunistvaruhuset GUM förvandlats till ett kapitalistiskt köptempel och när man hör hur Kremls kyrkklockor ringer ut över Röda torget och Leninmausoléet får man en komprimerad bild av Rysslands växlande öden under de senaste hundra åren.

Självklart var alla deltagare tacksamma för den sakkunniga ledning som gavs av Ulf Abel, vår outtröttlige ordförande. Tacksamheten riktades också mot vår ryska guide Tatjana som med humor och fin känsla för det svenska språket ledde oss på gator och vägar i Moskva med omnejd.

ULF ABEL :

NATIONALMUSEUMS IKONSAMLING MAGASINERAD – MEN SAMTIDIGT UTÖKAD!

Det känns märkligt detta att man sedan februari i år inte längre kan besöka Nationalmuseum. Att man inte längre kan studera ikonerna, Rembrandts Claudius Civilis, Josephson-målningarna eller andra av de verk som med åren blivit ens vänner! Byggnaden kommer inom en mycket snar framtid att vara totalt tömd. Samtidigt som t.ex. detaljplanerna vad gäller ombyggnadens omfattning, och därmed frågan om när museet skulle kunna återöppnas (möjligen 2017) fortfarande förefaller vara oklara.

Dock kan ikonvännerna glädja sig åt en sak: museets samling av ikoner ökades strax före stängningen med ett drygt tiotal nummer! Det allra första tillägget till samlingen sedan året 2001. Under senhösten 2012 nåddes museets ledning av beskedet att man enligt ett testamentsförordnande hade rätt att, för sina egna samlingar, välja föremål ur ett dödsbo och att det i detta också skulle ingå omkring 20 ikoner. Hemmet fanns då fortfarande intakt.

Vid genomgång av materialet på plats valdes av ikonerna 13 stycken. 11 av dessa var från Grekland och, som det föreföll, från 1700-talet. (En grundligare undersökning har på grund av evakueringen inte kunnat utföras.) Ikonerna, alla i något mindre format (från ett höjdförmat på ca 45 cm och nedåt), exemplifierade ett spektrum av stilar, från en klassiskt skolad välmodulerad stil till en mer folkligt förankrad. Då ju museets ikonsamling av historiska skäl är starkt förankrad i rysk tradition är detta bidrag av grekiskt material synnerligen välkommet!

Hade museet fortfarande disponerat sina egna lokaler hade man i höst kunnat manifesteras ett åttiårsjubileum! Det är då precis 80 år sedan museet mottog Olof Aschbergs omfattande ikonsamling. Den 4 september detta år öppnades på Konstakademien den utställning där hela samlingen första gången offentligen presenterades. Arrangemang och katalogisering genomfördes av Helge Kjellin (1885-1984), den ende av sin generations konsthistoriker som på allvar ägnade sig åt ikonmåleri, och vän till familjen Aschberg. Initiativet till detta var troligen helt Aschbergs eget.

Utställningen sammanföll med öppnandet av den internationella konsthistorikerkongressen, som detta år hölls i Stockholm. En visning av samlingen, av Kjellin, ingick i kongressens program. Dessutom förekom för första gången en hel sektion i programmet ägnad ryska ikoner, med föreläsningar av främst H.M.Woodruff från Princeton, A.Hackel från Heidelberg och Helge Kjellin. Först efter detta kommer ikonerna, fysiskt sett, till Nationalmuseum. Gåvohandlingarna hade undertecknats redan den 21 augusti 1933. Kanske kan man hoppas att man 2023, eller 2033, manifesterar de aschbergska insatserna, förutsatt att museets samlingar vid detta laget kunnat lämna sin exiltillvaro!

KAJ ENGELHART:

”VÄGEN MELLAN ÖST OCH VÄST. MINNEN, GRÄNSER, SAMBAND”

Torsten Kälvemarm hör till de intressantaste, mest sympatiska och läsvärda författarna i Sverige idag. Med *Låset av ull* och *Arvo Pärt* har han tillföräkrat sig en plats i det litterära landskapet som ingen kan göra honom stridig. Nu finns en tredje bok, *Vägen mellan öst och väst. Minnen, gränser, samband*, som befäster hans ställning som lysande essäist i ämnet Den östliga kyrkan, ortodox tradition och teologi och bandet mellan östlig kristen andlighet och svensk kultur.

Kälvemarm personifierar själv det bandet. Det framgår av hans berättelse om den väg som lett honom från ”världen vid Länna sjön” över London och Paris till Finland, Grekland och Ryssland. Har man gått delar av samma väg, känner man igen platserna: Institut Saint Serge i Paris, Nya Valamo kloster i Finland, klostret Petseri i Estland, Alexander Nevskijkatedralen i Sofia... Med glädje möter man namnen igen, får dem insatta i ett sammanhang, och inser hur viktiga de är för säkerligen många människor.

Kälvemarm är en intellektuell med en rik emotiv begåvning. Han möter de för honom nya impulserna från den urgamla, traditionsrika östliga kristenheten med ikoner och kyrkosång, klockringning med ”blagovjest”, ”zvon” och ”perebor” och alla andra folkliga och akademiska, konstnärliga och intellektuella kulturyttringar med nyfikenhet och aptit. Inte minst filmen med Tarkovskij, litteraturen med de ryska klassikerna och poeterna, måleriet med Andrej Rubljov, musiken med Rachmaninov djupdyker han i.

Och dessutom bandet med det ursprungligt egna, svenska: han hittar litteratur som (numera) mest är känd bara för ett fåtal, bland dem Margit Abenius och Tito Colliander, visa röster i 1960-talets sterila kulturdebatt, men också Gregorios av Nazanzios och Symeon den nye teologen, visionära mystiker i fornkyrkan, eller Alexander Schmemmann och starets Siluan, som båda representerar ortodoxins insida. Och han citerar några av våra betydande samtida, till exempel Gunnell Vallquist och Astrid Söderbergh Widding, och låter så nu och förr flyta samman till ett färgrikt och energigivande continuum.

Slutligen: Kälvemarks målande beskrivningar. Med ”Kristi uppståndelse i sprittande rytmer” firar han en imaginär Påsknatt i de tusentals kyrkklockornas Moskva. På tal om den renande, andliga gråten som för de fornkyrkliga författarna är glädjeyttring och välsignelse, skriver han: ”Liksom regnet mjukar upp jorden gör tårarna den förhårdade själen till en fruktbar mark”. Och kapitlet ”Skönast bland de sköna - om Karelen som gränslandskap” är en enda stor kärleksförklaring till detta finskryska sagoland, på en gång obefläckat och våldtaget, med sin historiska och kulturella särställning. Kälve-mark visar oss den fascinerande vägen genom gränslandet mellan öst och väst.

Torsten Kälve-mark: Vägen mellan öst och väst. Minnen, gränser, samband. Artos 2012, 222 sidor.

”DET GODAS SKATTKAMMARE”

Metropoliten Kallistos Ware i London är en av de allra främsta andliga författarna inom ortodoxin. Bland annat har han översatt *Filokalia* till engelska, den skrift i snart fem volymer som tillsammans med Bibeln är den viktigaste skriftliga vattukällan inom den östliga kyrkan. Den som läst ”En rysk pilgrims berättelse” vet, hur människor i Ryssland tog den till sig och lät sig inspireras av den.

Peter Halldorf har översatt och gett ut två texter av Kallistos Ware som ger en bakgrund och presentation av *Filokalia*, en samling texter från 300-talet och framåt som förmedlar ökenfädernas och deras ”söners” visdom.

Den andra texten handlar om Jesusbönen, eller ”hjärtats bön”, så som den förkunnades av Ignatij Brianchaninov vid mitten av 1800-talet. Impulsen fick han från *Filokalia* i dess ryska översättning, *Dobrotoljubie*, som utgivits av Paissij Velichkovsky 1793. De här texterna ger oss en aning om hur den ryska religiositeten, med vandrande sanningssökare och helgon, visa *staretser* och starka strömmar av kyrklig musik och ikonkonst, växte fram för drygt 150 år sedan.

Men *Filokalias* storhetstid infaller egentligen först efter andra världskriget, på 1900-talets senare del, skriver Kallistos Ware. Då kommer översättningar till flera språk och spridning inom flera kristna kyrkor. I sin lilla vackra bok öppnar Peter Halldorf dörren för oss till ett fascinerande andligt landskap.

Kallistos Ware: Det godas skattkammare (övers. Peter Halldorf). Skriftserien *Silentium* nr 8, 64 sidor.

NU ÄR DET DAGS att betala medlemsavgiften för 2013! 200 kronor per person, postgiro 1210533-4. - **HAR DU E-MAIL?** Ge oss Din mailadress så får Du rundbrevet direkt i Din dator! Enklare, snabbare, billigare, och miljövänligt!

IKONSÄLLSKAPET

Ordförande: Ulf Abel, Oxundavägen 42, 19446, Upplands Väsby, e-post: ulf.abel@tele2.se
Rundbrevet: Kaj Engelhart, Karlbergsvägen 74, 11335 Stockholm, e-post: kajcaritas@hotmail.com